

Neven Budak

Putovanje Ivana VIII. Paleologa i patrijarha Josipa II. duž istočne jadranske obale

UDK: 27(091)“14”

94(497.5 Dalmacija)“14”

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 12. 03. 2014.

Prihvaćeno: 07. 04. 2014.

Neven Budak

Odsjek za povijest

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

nbudak@ffzg.hr

U članku je prikazano putovanje bizantske delegacije na koncil u Feraru 1437.-1438. u dijelu puta Jadranom, kao i povratak od Venecije do Krfa 1439.

Ključne riječi: Silvestar Siropulos, Koncil u Ferari, plovidba, Jadran, galija, Korčula, Zadar, Pula.

Stanovnici dalmatinskih gradova tijekom srednjovjekovlja nisu imali prilike često doživjeti posjete vladara ili najviših crkvenih poglavara. U literaturi se vjerojatno najčešće navodi neplanirani posjet pape Aleksandra III. Zadru godine 1177.¹ Jednako je tako nevoljom izazvan posjet kralja Žigmunda Dubrovniku impresionirao domaćine u tolikoj mjeri da su o tome ostavili spomen-ploču na Kneževu dvoru. Dubrovnik je i inače sačuvao više uspomena na vladarske posjete, o čemu svjedoči legenda o navodnom posjetu kralja Rikarda Lavljeg Srca – opet prinudnom – vezana uz početak gradnje dubrovačke katedrale.² U svojem prikazu Dubrovnika Filip de Diversis je spomenuo gradsku ložu u kojoj su okrunjeni posjetitelji običavali ostavljati svoje obojene grbove kao biljege svojega prolaska.³ Razumljivo je da su svi oni morali prolaziti i drugim dalmatinskim gradovima, ploveći duž istočne jadranske obale prema Levantu ili vraćajući se prema sjeveru, ali se o tome nisu sačuvali tragovi u našim arhivima.

¹ Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje*, Zagreb 1997., str. 69.

² Antun Ničetić, *Nove spoznaje o postanku Dubrovnika, o njegovu brodarstvu i plovidbi svetog Pavla*, Dubrovnik 2005., str. 284-285.

³ Filip de Diversis, *Opis slavnoga grada Dubrovnika*, predgovor, transkripcija i prijevod s latinskoga Zdenka Janeković-Römer, Zagreb 2004., str. 58.

Među rijetkim okrunjenim gostima posebno mjesto, dakako, zauzimaju oni sa samog vrha hijerarhije vlasti – carevi. Žigmund u vrijeme dolaska u Dubrovnik još nije bio car, a ni jedan drugi zapadni car nije došao na dalmatinsku obalu. U literaturi se, barem koliko je meni poznato, neće naći podatak ni o posjetu nekog istočnog cara, kao ni patrijarha carigradske Crkve. To je s jedne strane razumljivo jer domaći izvori nigdje ne spominju dolazak nekog bizantskog cara, ali je s druge strane ipak pomalo neobično da se ne navode čak dvojica vladara s Bospora koja su prošla našim morem. Prvi je bio Manuel II. Paleolog, a drugi njegov sin Ivan VIII., obojica istim poslom – nastojanjem da ostvare crkveno jedinstvo i time dobiju potrebnu pomoć za obranu od Osmanlija.

Manuel II. Paleolog krenuo je u prosincu 1399. na putovanje na zapad kako bi potražio potporu protiv Osmanlija. Na put je išao brodovima do Venecije, pa je najvjerojatnije plovio duž istočne jadranske obale, ali o tome, koliko mi je poznato, nema ni primarnih izvora ni sekundarne literature.⁴ Situacija u kojoj se Bizant nalazio izgledala je u to vrijeme gotovo beznadna, stoga je car prihvatio ideju razgovora o crkvenoj uniji. Donoseći sa sobom carigradske relikvije, nastojao je pridobiti Veneciju, papu i niz europskih vladara da pomognu carstvu na zalazu, ali je sve bilo uzaludno, pa je neočekivani spas došao tek s pobjedom mongolskog vladara Timura nad sultanom Bajazidom u bici kod Angore 1402. godine. Car je tada još bio u Francuskoj, a vratio se u svoju prijestolnicu tek 1403., kada je vjerojatno ponovno proputovao jadranskom obalom od Istre do Drača.⁵

Ivan VIII. odlučio se na put do Italije iz istih razloga kao i njegov otac. Osmanlije su se u međuvremenu oporavili od poraza kod Angore i Carigrad se ponovno našao u okruženju koje nije davalo mnogo nade u opstanak. Prekid crkvenog raskola mogao je osigurati barem neku pomoć Zapada, ma kako ta nada bila varljiva.⁶

Dok o putovanju starijeg Paleologa ne znamo ništa što bi se ticalo Dalmacije, u pratnji je mlađega bio Silvestar Siropulos (vjerojatno oko 1400. – nakon 1453.), autor putopisa u kojem je opisao putovanje od Carigrada do Ferare i Firenze, kao i povratak u bizantsku prijestolnicu, u kojem su, kako ćemo poslije vidjeti, sudjelovali i neki Zagrepčani. Siropulos je vršio visoke dužnosti u carigradskoj Crkvi. Bio je *megas ecclesiarches* i đakon Sv. Sofije. Njegove je memoare objavio Vitalien Laurent, a dio koji se odnosi na

⁴ Wilhelm Baum, Manuel II Palaiologos (1391-1425 A.D.), u: *De Imperatoribus Romanis. An Online Encyclopedia of Roman Emperors*, <http://www.luc.edu/roman-emperors/manuel2.htm> (posljednji posjet 1. 3. 2014.).

⁵ Georgije Ostrogorski, *Povijest Bizanta 324-1453*, Zagreb 2006., str. 330-331.

⁶ Ostrogorski, *Povijest Bizanta*, str. 334-336.

putopis i koji obuhvaća razdoblje od 24. studenog 1437., kada se Siropulos ukrcao na brod zajedno s patrijarhom Josipom II., do 13. travnja 1438., kada se u Ferari slavio Uskrs, preveden je na engleski.⁷

Carsko-patrijaršijska delegacija, koja se na osam galijskih galija uputila prema zapadu, morala je na stanovnike prijestolnice ostavljati veličanstveni dojam, iako možemo dvojiti o oduševljenju koje je kod njih izazivala sama misija.⁸ Siropulos je u svojem izvještaju zabilježio riječi koje je biskup Herakleje uputio Kristoforu, biskupu Korona, glavnom papinu izaslaniku u pregovorima o dolasku Bizantinaca u Feraru. Grčki je prelat rekao svom latinskom kolegi da mu papa mora biti jako zahvalan jer nije mala stvar odvesti iz grada na takvo putovanje cara, patrijarha i gotovo sve istočne biskupe, među kojima su mnogi bili stari i slabi. Te riječi zvuče pomalo proročanski kada znamo da je Josip II. umro u Firenci ne dočekavši kraj koncila.⁹

Opis je putovanja vrlo dramatičan. Već kod Galipolja carska je galija bila napadnuta strelicama i kamenjem izbačenim iz katapulta, poslije su je ugrozili katalonski gusari; mornare su, pri pokušaju uzimanja svježe vode na obali, napali Turci, a oluje su često ugrožavale brodove i razdvajale ih. Na putu od Krfa izbila je među ukrcanim robovima kuga od koje su pomrli svi do jednoga, iako nitko – kako s čuđenjem ističe Siropulos – od Grka i Latina nije obolio, premda su svi bili međusobno stiješnjeni na uskom prostoru.¹⁰

Patrijarh, s kojim je Siropulos plovio, bio je na mletačkim posjedima u Grčkoj dočekivan s velikim počastima, iako su ga u Modonu htjeli smjestiti u davno napuštenu kuću u čijem je prizemlju bio svinjac. Ne bez ironije, opisujući odnos Grka prema delegaciji, putopisac je zapisao da su im, ispraćajući ih, govorili da su oni sada kao 318 crkvenih otaca ili poput drugih sudionika velikih koncila, a što su im govorili po povratku, to će zapisati na drugome mjestu.¹¹

⁷ Vitalien Laurent, *Les 'Mémoires' de Sylvestre Syropoulos sur le concile de Florence (1438-1439)*, Paris 1971. Biografski podaci o Siropulosu, kao i engleski prijevod dijela njegova putopisa mogu se naći na stranici: <http://www.syropoulos.co.uk/syropoulos.htm> (posljednji posjet 2. 3. 2014.). Stranica je rezultat Projekta Siropulos, provedena na Sveučilištu Birmingham 2008. godine. Vidi: *Sylvester Syropoulos on Politics and Culture in the Fifteenth-Century Mediterranean*, ed. Fotini Kondyli, Vera Andrioupolou, Eirini Panou, Mary B. Cunningham, Farnham 2014.

⁸ Konvoj se sastojao od triju galijskih galija koje je poslao Papa, triju trgovačkih galija, jednog carskog broda i jednog firentinskog. Trgovački su se brodovi poslije odvojili, a i firentinski je zaplovio nekom drugom rutom.

⁹ *The memoirs of Sylvester Syropoulos*, <http://www.syropoulos.co.uk/syropoulos.htm>, str. 2.

¹⁰ *The memoirs of Sylvester Syropoulos*, str. 10.

¹¹ *The memoirs of Sylvester Syropoulos*, str. 13.

Nakon što su napustili Krf, brodovi su 26. siječnja, dva mjeseca nakon odlaska iz Carigrada, uplovili u Jadransko more:

“Nakon što smo otamo otplovili, poslije jednog dana počeli smo prelaziti Dubrovački zaljev u kojem nas je, pošto smo ga prelazili cijeli dan i noć, ponovno snašla snažna oluja koja je trajala od ponoći do zore i brodovi su bili razbacani i nisu se mogli međusobno vidjeti do nakon razdanjivanja. Doista, kada je dan došao, našli smo se iznenađujuće blizu obale i oko drugog sata usidrili smo se u Korčuli. A kada je prošlo već dosta vremena, stigao je i drugi brod. Zatim je, nakon četvrtog sata, došla i carska galija i napokon i ona posljednja. Ondje smo čuli da je umro kralj Nijemaca i da je papa došao u Feraru, gdje nas očekuje.”¹²

Kralj Nijemaca bio je, naravno, Žigmund. U Dubrovniku, gdje se za kraljevu smrt već znalo, održan je, šest dana prije no što će mletačko-bizantska flotila pristati na Korčuli, posmrtni govor u vladarevu čast. U katedrali ga je 20. siječnja održao Filip de Diversis.¹³ Da su car i njegova pratnja pristali u Dubrovniku, dočekao bi ih knez Matija de Grade, a Filip bi možda i Ivanu VIII. održao prigodni govor. Međutim, vođa puta, Mlečanin Antonio Condulmer, odlučio je zaobići Dubrovnik.¹⁴ Je li to bilo zbog nevremena koje ih je odbacilo prema Korčuli ili je brod radije odveo do mletačke Korčule, ne možemo znati. Do ljeta je Dubrovnikom i okolicom harala kuga, pa ga je možda i to odvratilo da pristane podno Srđa.¹⁵ Da nije bilo uobičajeno ploviti otvorenim morem od Krfa do Korčule, dokazuje i jedan od najstarijih portolana, pizanski rukopis iz kasnog 12. st., koji u svojem uvodnom dijelu navodi najvažnije točke na plovnom putu duž istočne jadranske obale: Drač, Budvu, Dubrovnik, Ston (Valle de Stagno), Zadar, Kvarnerski zaljev (Sinus Carnari, bez navođenja neke luke), Premanturu i Veneciju. U rukopisu se poslije spominju mnoge druge luke i otoci, ali čini se da su to bile najvažnije orijentacijske točke.¹⁶ Neki drugi putopisci svjedoče da su, zbog nepovoljnih

¹² *The memoirs of Sylvester Syropoulos*, str. 14 (preveo autor).

¹³ Zdenka Janeković-Römer (ur.), *Filip de Diversis, Dubrovački govori u slavu ugarskih kraljeva*, Zagreb–Dubrovnik, 2001.

¹⁴ Antonio Condulmer bio je nećak Gabriela Condulmera, pape Eugenija IV. Usp. Pamela Long, Introduction: The World of Michael of Rhodes, Venetian Mariner, u: *The Book of Michael of Rhodes. A Fifteenth-Century Maritime Manuscript*, vol. 3, ed. Pamela Long, David McGee, Alan M. Stahl, Cambridge, Ma.–London 2009., str. 16.

¹⁵ O kugi 1437. godine v. Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika*, Zagreb–Dubrovnik 2011., str. 240–241.

¹⁶ Patrick Gautier Dalché, *Carte marine et portulan au XIIe siècle: Le Liber de existencia riveriarum et forma maris nostri mediterranei*, Collection de l'École française de Rome, vol. 203, Rome 1995., str. 113, 150–155. Uvod sadrži opsežnu bibliografiju o talijanskim srednjovjekovnim zemljovidima i portolanima.

vremenskih okolnosti, brodovi ipak plovili preko “Dubrovačkog zaljeva”, kako ga naziva Siropulos, a da su ih vjetrovi znali odbaciti sve do Apulije.¹⁷

Zanimljivo je da o dolasku cara i patrijarha na Korčulu nije ostala nikakva zabilješka. Iako je delegacija morala ostaviti dojam na lokalno stanovništvo, uključujući mletačkog kneza, u arhivu Korčule nije se o tome sačuvao nijedan podatak. S druge strane, ni Siropulos, koji je inače bilježio susrete s domaćim stanovnicima u Grčkoj, nije zapisao da su Bizantinci ostvarili neki kontakt s predstavnicima lokalne vlasti, kako svjetovne, tako i crkvene. Spomenuo je, doduše, da su na Korčuli saznali za Žigmundovu smrt, ali je moguće da su to doznali od svojih mletačkih suputnika, koji su to čuli od kneza. To bi značilo da car i njegova pratnja nisu ni pokušali ostvariti kontakt s lokalnim stanovništvom, a vjerojatno nisu ni ulazili u grad. Car je i inače preferirao ostajati na brodu, a ostarjeli je patrijarh bio skloniji noćenjima na obali. Siropulos je napomenuo da su se car i patrijarh na Korčuli susreli prvi put nakon odlaska iz Carigrada.

Sljedeća postaja nakon odlaska s Korčule, na kojoj su proveli dva dana, bio je neimenovani pusti otok koji se po svoj prilici morao nalaziti negdje blizu Zadra. Možda se radilo o jednom od kornatskih otoka. Zanimljivo je da Siropulos bilježi kako je bilo jako hladno, a pao je i snijeg. Car se razbolio, stoga su ga iskricali na obalu i podigli mu šator. Svi su se, kako piše Siropulos, smrzzavali zajedno s carem četiri dana, a onda su ga vratili na brod i nastavili put.¹⁸ Bila je to još jedna čudna Condulmerova odluka jer je nejasno zašto nisu radije pristali u neku od luka kojih između Korčule i Zadra doista nije manjkalo. Moguće je da su ih vremenske prilike i carevo loše stanje natjerali da se što prije usidre, bez obzira na nepovoljan smještaj.

Jednako je tako čudno da je Siropulos trodnevnom boravku u Zadru, koji je bio sljedeće odredište delegacije, posvetio jednu jedinu rečenicu (“Po dolasku u grad zvan Zadar, ostali smo tamo tri dana.”).¹⁹ Ni zadarski izvori, koliko mi je poznato, nisu zabilježili taj visoki posjet, pa se čini da je nezainteresiranost bila obostrana, iako je teško zamisliti da barem neki od Bizantinaca nisu obišli grad i njegove crkve, a da Zadrani nisu bili uzbuđeni

¹⁷ Švicarski dominikanac Felix Fabri detaljno je opisao dva hodočašća koja je poduzeo 1480. i 1483. Oba je puta do Svete Zemlje plovio duž istočne jadranske obale, ostavivši svjedočanstvo o tegobama takvih putovanja. Strah, bolesti, žeđ i prljavština bili su stalni pratitelji putnika, što se poklapa i sa Siropulosovim dojmovima. Fabri nam osim toga donosi živopisne opise gradova, ljudi i krajoлика. Usp. Stjepan Krasić, Opis hrvatske jadranske obale u putopisima švicarskog dominikanca Feliksa Fabrija (Schmida) iz 1480. i 1483./84. godine, *Analiz Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, sv. 39, Dubrovnik 2001., str. 133-216.

¹⁸ *The memoirs of Sylvester Syropoulos*, str. 15.

¹⁹ Isto.

zbog dolaska grčkog cara i patrijarha. Vjerojatno je Ivan VIII. zbog lošeg zdravstvenog stanja ostao na brodu, pa to donekle objašnjava šutnju izvora.

Nakon što su napustili Zadar, ponovno su ih snašle nevolje jer je oluja slomila križ na jarbolu carske galije. Mornari su ga privremeno uspjeli učvrstiti, ali se flotila morala dva dana zadržati u Rovinju kako bi se jarbol popravio. Potom su nastavili put do Poreča, gdje su se morali ponovno usidriti na tri dana jer je opet došla oluja. Ni Poreču ni Rovinju Siropulos nije posvetio ni retka, pa iz njegova putopisa proizlazi da ga čitava jadranska obala uopće nije zanimala, za razliku od brojnih drugih putopisaca koji su često detaljno opisivali jadranske gradove i krajolike uz koje su plovili.

Siropulos izvještava kako ih je nekoliko dana prije napuštanja Poreča, dakle vjerojatno u Rovinju, dočekaio pilotski brod koji ih je trebao odvesti do Venecije. Tim su brodom Siropulos, kao patrijarhov ambasador, i carski izaslanik otplovili ispred ostalih da bi duždu najavili dolazak cara i njegove pratnje. Tako su 8. veljače članovi delegacije napokon dovršili pomorski dio svojeg putovanja.

Siropulosov izvještaj o povratku još je kraći. Putovanje je započeo 19. listopada 1439.²⁰ Brod se prvi put usidrio u Puli, za koju autor putopisa kaže da je stara, napuštena utvrda, ali u ugodnom okolišu i okružena otocima punima obilja. Ondje su se na brod ukrkali ljudi i roba. Sljedeće noći pristali su u nekoj neimenovanoj luci, ali kada su pokušali otploviti, suprotni ih je vjetar vratio i prisilio da tri dana provedu na vezu. Kada su najzad uspjeli otploviti, nakon nekog ih je vremena zahvatila oluja. Napokon su doplovili do Visa, za koji Siropulos piše da je bio pusti otok, premda napominje da su mletačke galije ušle u luku.²¹ Za njegovu tvrdnju o nenaseljenosti Visa nema objašnjenja. Careva galija, na kojoj je nedostajalo – kako piše Siropulos – šezdeset mornara, a posada nije bila dovoljno iskusna, udaljila se od ostalih i usidrila na nekom drugom mjestu. Dva dana glavnina flote nije znala što je s carem, ali tada je stigao glasnik koji im je javio da je car usidren predaleko i da je naredio da sutradan ujutro moraju nastaviti put. Tako su se ponovno na otvorenome moru susreli s carskom galijom. Dok su prelazili Dubrovački zaljev, kako ga naziva putopisac, ponovno ih je zahvatilo veliko nevrijeme, koje je razdvojilo brodove. Cijelu su noć proveli u strahu za svoje živote. Približivši se obali, mornari su se prestrašili da će se razbiti o stijene pa su okrenuli brod prema otvorenome moru. Siropulos tvrdi da je upravo na tome mjestu te noći blizu njih potonuo brod koji je plovio iz Carigrada. Sljedećeg se dana vjetar smirio i brodovi su doplovili do Krfa, ali ponovno bez carske galije, koju su

²⁰ Laurent, *Syropoulos*, str. 533.

²¹ Isto, str. 535.

morali čekati još dva dana. Strahovali su za cara jer su čuli da tim vodama plove četiri katalanske galijske. Tako je završila dramatična plovidba Jadranom.

Što je Siropulos mogao vidjeti na svojem putovanju, a o čemu nije ništa zapisao, možemo saznati iz putopisa drugih putnika čiji su tekstovi kod nas već objavljeni i komentirani.²²

Još je jedan sudionik koncila u Ferari i Firenci ostavio zapis o svojem putovanju. Bio je to pratilac biskupa Suzdalja, koji je na putu iz Venecije do Senja i preko Zagreba do Ugarske pratio moskovskog metropolita Izidora, pobornika unijske, kojeg je po povratku u Moskvu Vasilije II. dao zatvoriti (ali se Izidor poslije oslobodio i postao kardinal).²³ Iako putopis nije bogat podacima, ipak je rijetko svjedočanstvo o korištenju kopnenog puta od Senja preko Modruša do Zagreba.²⁴

Sliku putovanja carsko-patrijaršijske delegacije duž jadranske obale upotpunjuju bilješke još jednog sudionika tog pothvata. Mihajlo Rodski bio je moreplovac u mletačkoj službi, koji je oplovio mnoga mora i sastavio priručnik za pomorce.²⁵ Godine 1437. prijavio se kao *comito* (zapovjednik veslača) za ekspediciju koju je vodio Antonio Condulmer, a sudjelovao je i u carevoj pratnji na povratku iz Italije.²⁶ Karijeru je započeo kao veslač na galiji (1401. - 1404.), u vrijeme kad su veslači bili slobodni ljudi koji su radili za plaću. Knjiga računa Francesca Querinija, zapovjednika galijske koja je 1414. prevozila hodočasnike u Jaffu, navodi 173 veslača, od kojih su mnogi bili iz Hrvatske, Istre i Dalmacije: 3 iz Kopra, 1 iz Rijeke, 6 iz Senja, 5 iz Stona, 2 iz Modruša, 4 iz Zadra, 1 iz Korčule, 1 iz Šibenika, 1 iz Bara, 5 iz Dubrovnika i 9 iz Zagreba.²⁷ Zanimljiva je nadopuna Siropulosovu izvještaju popis veslača koji su se nalazili na galiji Antonija Condulmera, a na kojoj se Ivan VIII. vratio u Carigrad. Od 138 veslača mnogi su dolazili s dalmatinske obale: 18 iz Dubrovnika, 2 iz Splita, 6 iz Zadra, 9 iz Senja, 2 iz Šibenika, 4 iz Kotora. Zanimljivo je da su i u toj prilici petorica veslača bila

²² Krasić, Opis hrvatske jadranske obale, str. 138-144; Krešimir Kužić, *Hrvatska obala u putopisima njemačkih hodočasnika XIV.-XVII. stoljeća*, Split 2014.

²³ Ostrogorski, *Povijest Bizanta*, str. 335. Putnici su se privremeno razdvojili u Puli, odakle je Izidor otišao kopnom do Senja, dok je suzdaljski biskup tu etapu preplovio.

²⁴ Renata i Ludwig Steindorff, Jedno rusko svjedočanstvo o hrvatskim zemljama u XV. stoljeću, *Oti-um*, god. 2, br. 3-4, Zagreb 1994., str. 71-72.

²⁵ Rukopis njegova djela s transkriptom, prijevodom na engleski i popratnim studijama: *The Book of Michael of Rhodes. A Fifteenth-Century Maritime Manuscript*, ed. Pamela Long, David McGee, Alan M. Stahl, vol. 1-3. Zbog opisa brodova, uputa o plovidbi i mnogih drugih savjeta i podataka, ova je knjiga važan izvor za razumijevanje pomorstva na Jadranu.

²⁶ Long, Introduction, str. 16-20.

²⁷ Alan M. Stahl, Michael of Rhodes: Mariner in Service to Venice, u: *The Book of Michael of Rhodes*, vol. 3, str. 40-43.

iz Zagreba. Svi su veslači bili stanovnici Venecije, nastanjeni u velikom broju u blizini Arsenala.²⁸ Podatak o 138 veslača na Condulmerovoj galiji možda potvrđuje Siropulosov navod o manjku od šezdeset veslača usporedimo li ga sa 173 veslača na galiji Francesca Querinija. Međutim, s obzirom na tada već bogatu karijeru Mihajla Rodskog, možda je đakonova tvrdnja o neiskustvu Condulmerove posade malo pretjerana.

* * *

Ovaj sam kratki rad s veseljem posvetio obljetnici utemeljenja studija povijesti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu. Često se sjetim razgovora koji sam vodio s prof. Mimicom iza zgrade Lučke kapetanije, čekajući u jednoj prilici autobus do zračne luke. Profesor me uvjeravao u potrebu pokretanja takvog studija, s čim sam se slagao, uvjeren tada, kao i sada, da Split kao središte Dalmacije i drugi po veličini hrvatski grad mora imati jaki Filozofski fakultet, a s njime i studij povijesti. Kako je bilo nerealno očekivati da bi u to vrijeme Split imao dovoljno vlastitih snaga za pokretanje studija, a samo vanjskom suradnjom to se nije moglo riješiti, niti bismo mi na zagrebačkom Odsjeku za povijest pristali u tome sudjelovati, sjetio sam se da bi zagrebački Filozofski fakultet, čiji sam tada bio dekan, mogao otvoriti svoj vlastiti, dislocirani studij povijesti i održavati ga tako dugo dok se u Splitu ne nađe dovoljno nastavnika, pa da se studij osamostali. Od tog kratkoga, gotovo usputnog, razgovora pa do realizacije nije bio dug put. U velikoj mjeri sve se odigralo brzo zahvaljujući trudu koji su u to uložili akademik Nikša Stančić, prvi voditelj studija, i Josip Milat, tada dekan Filozofskog fakulteta u Splitu. Drago mi je da sam pokretanju studija, u čijem sam radu sudjelovao nekoliko godina, dao neki obol. Dolasci u Split, u kolektiv u kojem sam se uvijek dobro osjećao, među studente koji su bili slični onima u Zagrebu, a opet različiti, na Rivu na kojoj je rad zamijenilo opuštanje, ostat će mi u najljepšem sjećanju. Siguran sam da će splitski Odsjek za povijest u sljedećem desetljeću postati još jači i znanstveno prisutniji, kako u Hrvatskoj, tako i izvan naših granica.

²⁸ Isto, str. 43-44.

S U M M A R Y

Neven Budak

The travels of John VIII Palaeologus and Patriarch Joseph II along the eastern Adriatic coast

Sylvester Syropoulos, *megas ecclesiarches* and deacon of Hagia Sophia, accompanied the Patriarch of Constantinople Joseph II and the Byzantine Emperor John VIII on their journey to the Council in Florence and Ferrara in 1437 and 1438. He left a detailed and very lively account of the journey. As the ships which transported the delegation sailed along the eastern Adriatic coast, Syropoulos left a short account of the weather conditions and the passage the fleet took. The galleys sailed from Corfu to Korčula, after which they anchored near a deserted island and then continued to Zadar. The last two ports on this side of the Adriatic were Rovinj and Poreč. On their return journey in 1439, the ships first stopped at Pula, then at some unknown port and finally stopped at Vis, which, Syropoulos writes, was deserted. In spite of the fact that his statements are terse and he did not show much interest in the cities he saw, his itinerary is nevertheless important because it provides an account of the only case of a Byzantine Emperor and Patriarch with a large entourage of many Greek bishops sojourning in Dalmatia and Istria.

Syropoulos' account complements the records of Michael of Rhodes, the commander of the oarsmen who found himself on the ship that returned John VIII to Constantinople. From his records we learn that several oarsmen originated from Croatia, while five of them were even from Zagreb.